

Sobre la reforma del sistema de pensions

1. La situació actual

L'actual crisi econòmica està incentivant, una vegada més, un debat sobre el paper de l'Estat del Benestar, especialment i concreta sobre el sistema públic de pensions. No és la primera vegada que es produeix aquest tipus de debat en el nostre país i no sempre fonamentat en dades objectives i no polititzades. Moltes vegades són interessades en favor de la irrupció i participació de les entitats financeres privades, a fi de treure partit en la recerca d'una participació beneficiosa per a les seves institucions, si l'actual sistema, públic i de repartiment solidari intergeneracional, es transforma en un sistema mixt públic-privat.

Fa uns anys, malgrat les moltes veus que proclamaven el fracàs en un futur immediat del sistema de pensions, el mes d'abril de 1995 el Congrés dels Diputats va aprovar, per una amplíssima majoria, el que coneixem com el Pacte de Toledo (forçat i liderat per CiU), que va confirmar i reforçar el sistema públic vigent i rebutjà l'entrada d'institucions financeres privades en el sistema, tot i que es deixava a la voluntat particular la possibilitat de participar en fons i plans de pensions privats o col·lectius.

Els interessats en la derivació del sistema públic actual cap a un sistema mixt, públic-privat, accentuaven (com fan ara) els riscos de futur de l'actual sistema. Entre molts d'altres podem veure els escrits de José A. Herce en el seu llibre "El futur de les pensions espanyoles: cap a un sistema mixt", on fa una proposta molt interessada, basada en projeccions estadístiques sobre l'evolució del sistema públic fins a l'any 2025/2050. La seva proposta era (és) mantenir l'actual sistema com un primer nivell bàsic i crear de forma obligatòria un sistema de capitalització privada, dividint les cotitzacions socials.

Aquest llibre fou escrit un any després (1996) de l'aprovació del Pacte de Toledo i aquell mateix any el Círculo de Empresarios de Madrid va contractar José Piñera, exministre de treball de Xile, per fer un estudi sobre la viabilitat del sistema públic de pensions de l'Estat Espanyol (cal recordar que aquest personatge havia posat en marxa un sistema de pensions de capitalització individual al seu país, que per cert ara té grans problemes financers). En el seu estudi deia naturalment que no teníem futur. Cito els encapçalaments de dos dels seus capítols: "El sistema español está abocado a la quiebra" i "El modelo de capitalización individual es mejor". No cal llegir l'estudi, publicat en forma de llibre i amb "separates divulgatives".

Hi van haver molts d'altres autors que van escriure llibres, articles, conferències, tertúlies, etc. qüestionant la viabilitat del sistema i també n'hi hagué que qüestionaven el llavors recent Pacte de Toledo.

Ara s'estan reproduint aquest tipus d'estudis (Fedea; la Caixa n'ha fet un, coordinat per Rodrigo Rato, amb la mateixa tesi; David Taguas i María Jesús Sáez: David era subdirector dels serveis d'estudis del BBVA, ara és assessor de Zapatero, i María Jesús era en el moment d'escriure l'estudi interventora de la Seguretat Social, ara està dirigint una empresa pública). Al meu criteri s'han de prendre aquests estudis crítics, documentats amb dades més o menys qüestionables (estadístiques a molt llarg termini, 40/50 anys), amb calma i serenitat, fins i tot amb la voluntat d'aprofitar les idees i les propostes que puguin ser assumibles per a reformar l'actual sistema, però de cap manera acceptant les seves tesis.

Caldrà atènyer-se a les conclusions de la Comissió Parlamentària de seguiment del Pacte de Toledo, que està treballant sobre el tema i que té el compromís de finalitzar a finals d'aquest any.

Naturalment, tots podem opinar sobre el tema i manifestar les nostres propostes i expressar els nostres dubtes sobre el futur del sistema i és per aquesta raó que jo escric aquestes notes sense la pretensió de tenir més raó que els altres.

2. Els riscos de futur

1r. La demografia no ens és favorable, si es confirmen les previsions de les projeccions segons les quals la població major de 64 anys es duplicarà en 40 anys i representaria el 31,9% del total (Instituto Nacional de Estadística, 28 d'octubre 2009).

2n. L'esperança de vida al néixer serà de 84,3 anys per als homes i de 89,9 per a les dones a l'any 2048 i als 65 anys, l'esperança de vida serà a l'any 2040 de 22,4 anys, mentre que al 2007 era de 19,9 anys. Això vol dir que els ciutadans amb dret a una pensió seran molts més i romandran més temps, molt més temps, com a usuaris del sistema públic de pensions, provocant un notable creixement del cost actual.

El fet que la població de gent gran creixi i jo l'hagi situat com a risc per al sistema no vol dir que no tingui aspectes positius. Els pensionistes són una notable força econòmica en tant que consumidors de béns de tot tipus: aliments, vestits, productes sanitaris. Són, en definitiva, impulsors de la demanda interna i generen llocs de treball. D'altra banda són, en general, els que auxiliem les famílies cuidant els nés, permetent així que les dones mares puguin treballar. És un col·lectiu que influeix en les polítiques socials, en la cultura i en la vida pública en general i voten en les eleccions.

3r. Les pre-jubilacions. Tenim un problema greu amb les pre-jubilacions o jubilacions anticipades (no és un risc: és un problema). L'abús dels Expedients de Regulació d'Ocupació (ERO) provoca que, mentre l'edat legal de jubilació és de 65 anys, la realitat és que la mitjana de jubilació està en 63 anys. Això provoca un creixement del cost de despesa al sistema, perquè ha d'abonar unes pensions prematures i deixa de rebre les quotes dels pre-jubilats que no estan ja en actiu.

4t. L'atur a Catalunya, segons la darrera publicació de l'EPA (Enquesta de Població Activa), està situat en 700.000 aturats, és a dir, un 18% de la població activa (3.890.000). Espanya està en 4.500.000 aturats, és a dir, un 20%.

Això és des del punt de vista del sistema de pensions un gravíssim problema. El cost del conjunt dels aturats és molt important, tant pel cost de les prestacions per desocupació com per la manca de cotitzacions. Tot plegat agreuja l'estabilitat financera del sistema.

És evident que qualsevol reforma de futur del sistema de pensions ha de passar per la creació d'ocupació, de forma que l'atur sigui reduït als nivells de la mitjana de la UE. És per això que és necessari prendre mesures polítiques per superar la crisi econòmica i una reforma laboral que incentivi la contractació de treballadors de forma estable, especialment del joves, que superen el 30% dels aturats.

3. Propostes per a una possible reforma del sistema de pensions

Naturalment, no tinc una vareta màgica per resoldre el problema, però crec que no puc deixar d'apuntar determinades mesures que contrarestin els riscos que acabo d'assenyalar més amunt.

1r. Les pre-jubilacions. No crec que ningú tingui dubtes que la primera mesura a prendre sigui la d'eliminar les pre-jubilacions. Ningú s'ha de jubilar abans dels 65 anys, si no és que té una invalidesa que no li permeti treballar, o que la seva activitat professional sigui d'un alt risc per a la seva salut o que pugui perjudicar a tercers (conductors de transport, per exemple). La proposta del Govern del PSOE d'augmentar a 67 anys l'edat legal per a la jubilació ha de ser una segona mesura que s'hauria de posar en marxa després d'aconseguir que l'edat real fos dels 65 anys, naturalment amb un període de carència important de com a mínim 10 anys, tal com ho està fent Alemanya. El raonament és obvi: si s'allarga l'esperança de vida i d'altra banda es comença a treballar més tard (25-30 anys), sembla que seria natural allargar l'activitat laboral, incentivant des d'ara mateix la jubilació més enllà dels 65 anys.

Naturalment, si determinades empreses es veuen obligades a reduir les seves plantilles, per salvar o mantenir la seva viabilitat, caldrà crear un fons especial per a cobrir els subsidis necessaris per ajudar els treballadors que hagin de ser acomiadats. Fons que hauria de ser dotat amb una quota especial a càrrec de les empreses i els propis treballadors en actiu.

2n. S'hauria d'allargar la quantitat d'anys de cotització per accedir al 100% de la base reguladora. En aquest moment el temps de cotització per accedir al 100% de la base reguladora és de 35 anys i, d'aquests, els darrers 15 anys són els que serveixen per calcular el nivell de la pensió. El meu criteri és que no hi haurà altre remei que passar dels 15 anys actuals als 20/25 anys en el futur. Recordem que en el Pacte de Toledo vàrem passar dels 8 als 15 anys i tothom ho va entendre i abans s'havia passat dels 2 anys als 8. França ha passat de 10 a 25 anys, Àustria ha

incrementat de 15 a 40 anys i Finlàndia, Polònia, Portugal i Suècia l'han incrementat a la totalitat de la vida laboral. Són dades ofertes pel Director del Banc d'Espanya en la Comissió del Pacte de Toledo.

3r. És necessària una reforma laboral, com he dit en el capítol de riscos, que eviti la dualitat de treball fix i treball temporal. Cal un esforç per crear treball estable. És més important el treball estable que la quantitat del cost per acomiadaments, això els sindicats ho poden acceptar si ells són protagonistes de la reforma.

És vital que els joves, les dones i els immigrants trobin una feina que els permeti realitzar els seus projectes de vida a llarg termini.

És molt important que es prenguin mesures per a la incorporació de la dona al món del treball, amb la creació d'escoles bressol per a infants de 0-3 anys.

4t. Cal facilitar la creació d'empreses, em refereixo, especialment, als autònoms, petits empresaris i emprenedors, desburocratitzant els tràmits necessaris per a la seva implantació.

Caldria establir un sistema fiscal especial per a aquest tipus d'empreses, de forma que en els primers exercicis econòmics, si no tenen beneficis nets, no haguessin d'abonar res a Hisenda.

5è. És necessari que la Seguretat Social (tal com preveu el Pacte de Toledo) deixés d'abonar els "complements per mínims" i que tot el superàvit de la Seguretat Social produït per les cotitzacions socials (empresaris i treballadors) anés al Fons de Reserva de Pensions, tal com preveu el Pacte de Toledo en el seu redactat original.

Finalment, cal tenir present que el sosteniment de l'Estat del Benestar, i com a "pota" principal les pensions, depèn fonamentalment de la voluntat política dels Estats més enllà de les situacions econòmiques de cada moment, tot i que aquestes, naturalment, condicionen molt sèriament les accions en favor dels més dèbils de la societat.

Rafael Hinojosa Lucena (Cabra, Córdoba, 1939)

Fou el primer President del Consell Econòmic i Social de Catalunya. Diputat al Congrés en quatre legislatures, portamveu de la comissió de política social i treball, participà en la redacció del Pacte de Toledo. Diputat al Parlament de Catalunya (1996-2002). És autor de "La JOC, entre l'església i el món obrer", "En defensa de l'estat de benestar", "El sindicalisme a Catalunya", i coautor de diversos llibres d'anàlisi polític i social. Forma part del patronat de la Fundació Paco Candel.